

Cédulák I.

- vagy véletlenül élünk és véletlenül halunk meg, vagy pedig terv szerint élünk és terv szerint halunk meg... Ma már csaknem elfeledtük **Thornton Wilder** nevét, pedig lenne tőle mit olvasni és főként tanulni ma is. Bűbájos meséjében, a **Szent Lajos király hídjában** olvashatjuk azt az egyenes kérdést, melyre látszólag egyértelmű választ kell, vagy lehetne adni. Kivált, ha az ember megvénült s látott már egy s mást a világban. Magyarán **rend van a Teremtésben, vagy...** Ám az egyenes beszéd rögvest bizonytalanná válik, amikor csúfondárosan azt is hozzáteszi az író, hogy némelyek szerint olyanok vagyunk mi az isteneknek, mint kisfiúknak a nyári legyecskék: annyit csapnak agyon közülük, amennyit akarnak. Mások viszont azt hirdetik elszántan: egyetlen verébfinek sem hullik ki egyetlen tolla anélkül, hogy Isten ujjá ne érintené... na most akkor hová álljunk tiszta fejjel, egyenes derékkal...

- mutatkozhat kapcsolat életcélunk beteljesülése és a Halál érkezése között? Vonzó lehetőség, de gyakorisága erősen kétséges. Már csak azért is, mert **legtöbbünk a mások számára is látható nagy célokat nélkülöző életet él.** Az már inkább köznapi, hogy az erősen összeforrott párok egyik tagja, ha elmegy, a maradó lélekben, vagy akár testével is, hamar követheti. Ha a párkapcsolat úgymond domináns fele előbb távozik e földi világból, a véleményéhez, de személyéhez is igazodó alárendelt társ magára marad, s mert hiába vágyódik szokott helyzetébe vissza, könnyebben engedelmeskedik a túlnanról megannyi formában érkező hívásnak. A túlvilági sürgetés észlelése, értelmezése természetesen lélekfüggő, érzékenyebb és silányabb, vágyódó és ittlévő, tuskó és harangvirág váltakozik ezer alakban. A két világ létezik, összetartozik és ezernyi módon, megannyi szállal át- meg átköti egymást. A társkövető halálokban talán az emberi személyiség formálásának korlátai is mutat-

koznak! Hiszen az emberek gyakran nem alakíthatók oly mértékben, mint a változott élethelyzet megkívánná. Akkor valójában személyiségének életidegen merevsége viszi sírba az itt maradtat? Halottaink emlékként velünk maradnak, ki miként, de tovább él körülöttünk, bennünk, olykor már-már zavarón is jelen van életünkben. Sokan kérik elvesztett társuk segítségét, közbenjárását az Égi Fejedelemtől, az Angyal jóindulatának elnyeréséhez. **Nékem a kérés nagy szégyen, adjon úgy, hogy nem kérem...** Nagy László ír ily kevélyen, ám valójában fohászodik ő is.

- nyomasztó felismerés, de a mai Európában minden igazán nagy, szellemi célokat követő vállalkozásunkat széttöri a vezető képviselők műveletlensége. Előítéletek, politikai ideológiák foglyaként, a klasszikus európai kultúratörténet ismeretének hiányában nem lehet felépíteni a nemzetállamokat összefogó, a gazdasági haszonnál magasabb rendű értékeket célzó Uniót. Ilyen tudásból kellene példát adni választott vezetőinknek, akiktől ez az életelv mint követendő gyakorlat, mérték és irány „leszivárogná” a „pór-néphez”, hozzánk, akik alant vagyunk és így vagy úgy, de még választjuk urainkat. Másként szólva, Európa soha nem volt önkéntes és demokratikus egyesülését nem lehet fölépíteni erkölcsi éthosz nélkül, mert ennek hiányában csak pénz-ügy marad a vállalkozás, befektetés és hozam, veszteség és leépülés, kő és homok. Manapság azonban lent és fönt tömegével élünk a mindennapokat átható erkölcsi parancs, Jó és Rossz világosan különböző mássága nélkül. Halálos mérgező faszeszt adnak el gondtalanul a csehek-nél, olcsóbb lóhúst kevernek marhahús közé német és francia nagyüzemekben, ezt nemzetközi kereskedőláncok világszerte szétterítik. Tonna-szám tárolnak életveszélyes romlott húst nálunk és más országban is, amit ha lehet, eladnak, ha nem, csak azért nem, mert véletlenül lebuknak

készítőik vagy eladóik... Nincs üzleti lelkiismeret, sem erkölcsi aggály, s bár megtévesztik, becsapják vevőiket a sötétből, ismeretlenül, de mindent fölülír a személyes haszon.

- Churchill korábban mindenhatónak tartott mondása a demokráciáról „ugyan költséges és időigényes, de máig nem találtak fel nála jobbat” - ma már nem tűnik csodaszernek. A nép nyakába dobni a felelősséget: döntsetek ti, mert együtt bölcsőbbek vagytok, mint bárki más – látványos hamisság. Az istenadta nép, a nagyérdemű közönség, csak akkor tudna felelősséggel jó döntést hozni, ha hatalmas, tájékozott tömegként viselkedne, amihez viszont távolról sincsenek meg a feltételek. A vezetésre jelentkezők nagy hányada Nyugaton csak úgy, közönséges hordószónok, akik részelni kívánnak a Hatalomból, jobbára önös érdekből. Felkészületlenségük közismert, ezt választóik is tudhatnák, ha képesek lennének átlátni a szónoki szövegből épített paneleiken. Ám a választók jelentős hányada csak önmagára figyel, elfogult, indulatos, közéleti témákban tudatlan, érzelmei befolyásolják. Mint az újabban szárnyra kapott szólás hirdeti: van az a Pénz... a szegénynek talán elég egy jó ebéd, némi készpénz és annak adja voksát, akire hallgat. A bizonytalan tömegek szinte kínálják magukat: adj valamit, hogy rád szavazzak! Másik oldalról: fizess meg, hogy képviseljem érdekeid, te árnyékban maradhatsz. Churchill, mint véget nem érő háborús kötetek tanúsítják, kiapadhatatlan íráskényszerrel áradozott elsősorban önnön vezetői képességéről, a Brit Birodalomért oroszlánszívvel küzdő katonáról, személyes bátorságáról és lebíratatlan győzni akarásáról. A szavalatokon kívül, a Birodalom vezetésében gyakorolt demokráciáról nem olvasni memoárjában. Valamit talán az is elárul e valóban kivételes képességű emberről, hogy bár megnyerte a háborút a nyugati hatalmaknak (Sztálin atyuska igen aktív, talán meghatározó támogatásával!), de a győzelem után pártja vereséget szenvedett. Churchill diktatórikus híre ezt megakadályozta... Különben meg az is jó a demokráciában, hogy arra szavazol, akire lehet, tehát aki szerepel a szavazólistán. Az a szép a demokráciában, hogy választáskor a maffiózó, a bűnöző, a tolvaj csaló is demokrata! A börtönben is szavaznak, a csökkent értelműek is választanak, mégsem akad

ki senki az eredményen, elvégre a demokrácia legfőbb jellemzője: a Vélemény szabad! Már ha addig veszködsz vele, amíg találsz magadnak egyet.

- tavaszodó bejegyzés: még nálunk vannak a varjak, de már kiabálnak nagyon és nyakukon a fekete tollruha, ha rásüt a nap, szívárványosan csillog. Rövidesen elindulnak az Urálba, várják őket az otthoni erdők. Néhányan egy darabig még kitartanak a városi kosztón, de utóbb ők is szárnyra kelnek. Elmúlt a Tél, talán kezdődik a Tavasz. Biztosat azonban csak utóbb mondhatok. Már ha akkor is...

- ha kérdenék (de nem!) ki- vagy lecsereálnél valamit valamiből itt a végén? Halottaid ugyan maradnának már végleg odaát és fiatalabb sem lehetnél, s olyan hívságokról, mint Tudás (ugyan miről?) vagy éppen kis leskelés előre a Jövőre, netán visszafelé, oda a ködfátylak mögé rejtett Múltba – már szó se essék... ilyen útra az Angyal nem emel szárnyaira. Ám mégis, ha kérdenék: maradnál védett zugodban, rakni rossz lábaid egymás után, mint volt tavaly, de évtizede is, kelni-menni, mindig bogozni, szálazni a csomót, feledni a régi lecke unalmát, tenni mit lehet, de vitézül – vagy... imbolygó szárnyaiddal egyszer végre kiugrani a hívogatón süvítő szelekbe? Inkább megvárod, míg kilöknek? ...még téli ág verdes ablakon...

- zokogásba rándult arccal, mintha föld mélyéről jönnének a szavak, felszínre tör a Múlt. Csillapíthatatlan érzések, fájdalom, sérelmek, soha nem múló megaláztatások, gyötrelmes évtizedek, **Csoóri Sándor szavával: a félig bevalott élet keserve.** Apja SS tiszt volt a háborúban, született ezermester, fegyverkovács. Sváb származása miatt besorozták a németek, évekig javította, gondozta a fegyvereiket. Azóta számolgatni sem érdemes évek tucatjai csúsztak asztal alá, de Apja története, fájdalmai, meghurcolása, számára ma is világító fáklya. Hallgatom a lelkéből többedére kiszakadó vallomást, melyet gyermekeinek már nem tud fölpanaszolni. Minek is tenné, már nekik is érthetetlen... Múltunk szorító fogságában élünk, bölcselkedek kancsalul.

- természetesen nem cserélnék a félbolond cigányasszonnyal, aki hangosan kajabál, valami érthetetlen hadóval rohan a járdán, majd az úttestre lép és átszalad a túloldalra. Nem cse-

rélnek, jóllehet reggelente babonás félelemmel készülök, hogy baj nélkül átkeljek az úttesten és veszek némi süteményt, cipót, de akkor még csak vágyakozva néztem a tíz méterrel távolabbi kisboltra, a zöldségesről nem is szólva... Természetesen a féleszű nőszemély sem cserélne a botozó vénemberrel, még ha az nem is túr a szemetes edények mélyére - így maradunk magunkban, magunknak.

- a mai német kulturális elit egy szuper érzékeny (multikulti) része számára emberi méltóságot sértők a Grimm fivérek által gyűjtött hajdani népmesék egyes kitételei, jelzői, mert ki nem mondva, de mégis rasszisták, kisebbségellenesek. Kivált a brémai muzsikuson vannak a vájt fülű ítések kiakadva, így azután egy könyvkiadó már át is írta ezt a mesét. Hallgatom, olvasom ezt a hihetetlen történetet, és csak álmélgodom. Ilyen finnyások lettek Európa régi, új urai? Faludy versében a „foltozott irhájú német zsoldosok” mai utódai, kik két világháborút robbantottak ki, harcoltak végig és veszítettek el Európa hatalmáért, melyet, lám most egyetlen puska lövés nélkül megszereztek? Váratlanul Csoóri Sándor egy verse kerül a kezembe, az Éjszakai utazás Némethonba című **„behúzódva a fülkezugba, / Németország sebei mellett utazom / szemlesütve.”** De miféle sebek ezek, melyekre alig negyedszázaddal ezelőtt, közvetlenül a berlini fal lebontása után utal? Csak nem a háborút említi ily tapintatosan? A fasizmus mámorát, melybe belezuhant és meghempergett Goethe, Wagner, Nietzsche, Thomas Mann, és a gyermek Günter Grass nemzete... Ilyen gyorsan változtak, ma már hajdani meséiket is átírnák, nehogy szégyent hozzon megtisztult fejükre? Különben a berlini falat is végleg lebontanák, mert kellene a hely végre elegáns belvárosi villákat építeni...

- a modern tudomány művelői nem kerülnek szembe olyan kérdésekkel, mint az atomelmélet alapvetését elvégző Heisenberg és kortársai. Akkor még Einstein végső ellenvetése az elemi részecskék alapját képező összetevők körében érvénytelen oksági összefüggéssel szemben az volt, hogy **Isten nem kockázik!** Magyarán nem bízza teremtett világát a véletlenre. Manapság Hegel csúfondáros szavai igazak: **miután a „világszellem” jelenlétét a gondolkodók fölismerték, nincs további értelme a kutatásnak,**

legfeljebb a ganaj közt lehet kotorászni. A modern dialektika atyjának eszébe sem jutott a tudományt gyakorlati célokra használni. Azóta megfordult a szél és a kutatóknak azért fizetnek, ha olyan fölismerésre jutnak, ami hasznosítható pl. a gyógyszer-, katonai s energiakutatásban. Így a világban ma dolgozó biológusok hadseregei már régen nem töprengenek Darwin fétissé tett „fejlődéelméletén” hanem robotolnak a laborban és gályáznak a képernyők előtt. Olyan kérdés fel sem merül számukra, hogy vajon komolyan gondolhatja valaki az élő szervezetek hihetetlen bonyolult alakzatainak spontán kialakulását? Csak úgy magától létrejött mindaz, aminek megfejtésén, szétszalazásán nemzedékek dolgoznak, s még mindig beláthatatlan távolságra vannak a megoldástól... Nem töprengenek a „végső” kérdéseken, csak gályáznak, és szent együgyűséggel hiszik, hirdetik a világ megismerhetőségét. Íme a diadalmas emberi értelem termékenyítő önbeporzása. **Isten elvonult, az Ember egyedül is boldogul. Vagy nem.**

- 97 éves a gyergyószentmiklósi Jenő bátya. Elmeséli az életét, persze dió-, sőt mogyoróhéjban. Érettségiig magyar nyelvű iskolák, akkor Lenin szavával a „népek börtöne” Monarchia összeomlásával, a román többségi nemzet győzelmet arat saját hazájában és egyik hónapról a másikra csak románul lehet maturálni. Következnek a Bécsi döntések, amikor máig feledhetetlen érzéssel a gyergyóiak is visszakerülnek Magyarországhoz. Ezt Jenő bácsi Hitler szörnyű zsarolásának nevezi magyarok s románok felé egyaránt, majd rájuk zúdul a háború, aminek hadifogsága után az amerikaiak átadják a legyőzötteket a román hatóságoknak. A fogadó bizottság őrmestere piactéri akasztással fenyeget, hiszen **„felszabadítónk ellen harcoltak fasiszta bitangok!”** Jenő bácsi fiai tragikus halált halnak, de „kárpoztásul a Sors” unokákat és dédunokákat adott neki és feleségének. Most sem kérte magyar állampolgárságát, lévén ő mindig is magyar volt, s maradt. Ennyi a története, s mert olyan rút őszi eső szítál, még ahhoz is lélekerő kell, hogy elbeszélése után elzárjam a rádiót. Érzéseink is megkötte, hiszen együtt éltünk s még fogunk is egy darabon románok, magyarok, ha engedi az Ég. Következtetés? Felszabadítóink birodalma összeomlott, a mai németek rég megtagadták

atyáik eszményeit, a román állammal ismét egy alakulatban vagyunk, ezúttal Brüsszel a főváros, és Jenő bácsi még megélte: az internacionalizmus (v. ö. globalizáció) átmeneti visszaszorulása idején a Magyar Rádió nyilvánossága előtt, visszanézhetett székely életére. Kevéske jó, de meg kell becsülni.

- annak idején úgy tanultuk: **légy jó mindhalálilig!** Nem egy nagy program, de betarthatónak látszott. Elég, ha jó leszel, a többi jön magától. Arról senki nem beszélt, amint a Jó, azonképpen a Gonosz is belül van. Egyazon lélekben lakozik mindkettő. **Mikor melyik győz rajtad, leszel Hős vagy Bukott Angyal. Békés, derűs életű, szeretetre méltó példázatként élni – csak keveseknek adatik. Uram, hallgass meg minket!**

- itthoni menza-szakács mondja, panasolja, hogy a hazai helyzet még istenes, egy Londonban dolgozó kollégája esküszik, az ottani iskolások nem tudnak válaszolni a tényérjukra kerülő sült csirke eredetéről. **Talán a szupermarketben születik?** A népszerű dumasínházban elhangzott poén: a gyerek kecskét kiált a színész kutyája láttán. 19. századi kifejezéssel élve, a mai ember elidegenedett gyökereitől, ami iszonyú veszély. Mi lesz velünk, ha valamiért kiszakadunk, elsodródunk ettől a mesterséges, művi környezettől? Mit tennénk Robinson helyében egy magányos szigeten? Gyors úton elpusztulnánk, reménytelenül. A bibliai teremtéstörténet szerint Isten az Ember gondoskodására bízta az Állatokat, melyekkel közösen lakjuk a Földet. Mára ezt a feladatot megtagadtuk.

- a szóbeszéd szerint olykor megadatik az időtlenség érzete a földi létből távozó lélek számára. Borzongató élmény lehet, még így közleről-távolról elképzelve is. Köznapi világunkból magyarázhatatlan, földi életünk tapasztalatain túlterjeszkedő, önmagába záródó, várakozás teli, Ítélet előtti, kiszolgáltatott lélekállapotnak mondják, akiknek megadatott átélni és mégis visszatérni. Egyszeriben minden addig fontos élettény hátrébb szorul, magadra maradsz. Jövőtlen, Múlt nélküli, földi kötelékeidről elszakadt magányos révületben. Mintha Tested is lekerülne a színpadról, a Lélek által maradsz még, afféle köztes létező. Amiről ha egyáltalán képzelődtél is valaha, megjelent neked az eleven történésektől nem szabdalt, határtalan üresség. Száraz Hi-

degben, mozdulatlan felhők között. Egyszeriben megérzed alávetettséged az Ürességnek sejtett Tornác hatalmának, mely szótlánul rendelkezik felőled, akivel történhet bármi. Az élet érzelmekkel teli folytonos lüktetése, vonzások és taszítások örökké egybeszótt, szívárványos folyondára múltból jövőbe nyúló ezer ága, az eleven Folyótól nagyon is sietősen földarabolt, mindig egymásra torlódó történéseinek partjára lökött – Ismeretlen akarat. A Lélek időtlen világába kerültél kéretlenül, ahol nincsenek események, csak a számunkra képzelhetetlen létezik talán így – öröktől fogva társtalan. **Vagyok, aki vagyok** – válaszolta Égő csipkebokrából az Úr, Mózesnek. **Teljessége felől nézve nincs is más létező.** Teremtményei, mi percemberké is, inkább leendők, éppen most, éppen itt fölbukkant alakzatok. Kegyelmeből való csoda, hogy az Ember e mindig változó, burjánzó életszövetből képes volt túllépni arasznyi létén, és hívő lelke grádicsáról megsejteni az Örökkévalót. Személyes adományként, az alkalmi Látogató visszatérhet övéhez.

- egy nyírségi kistelepülésen negyedik napja nem volt áram március 15-én (!), ezért gyertyával világítanak, továbbá napok óta hordják a havat a fagyasztókba, de így sem tudni, mi lesz a hússal, panaszzák a falusiak. A tévériporter felháborodással beszél a helyzetről, még a kameratelepet is kikapcsolatja az operatőrrel, csak hogy lássuk, milyen gyertyafényben vacsorálni. Egy nagycsoportos óvoda kislány is panaszkodik, mert villany híján nem tudnak tévét nézni, ezért késő estig kint játszanak a hóban! Csak a matuzsálemek képviselőjeként mondom, néhány százéves kortársammal úgy nőttünk föl, hogy képzeljük csak: egyáltalán nem volt televízió! Nálunk ugyan égett a villany, de akkori városszéli lakásunkban anyánk reggelente gallyakkal gyújtott be a sparheltba, a pottyantós illemhelyre pedig kijártunk az udvarra. Igaz, sok éve már emlékezni is értelmetlen ilyenre, lévén a mai élet technikai közege, viszonyaink bonyolultsága fényévek-re van attól, ahonnét jöttünk. De a márciusi hóvihar rendkívüli esemény volt, és ami ezután még következhet az évtizedben, előjelei szerint az sem lesz merő unalom. Ezért is jobb lenne felkészíteni a fiatalokat: még fognak gyertyafényben vacsorázni, ha lesz mit tenni a tényérba... Ahogy emlékszem, gyermekkorom egy telén hétszám-

ra szalonnát ettem vöröshagymával, kenyérral vacsorára, de ez már disznóvágás után volt, a bőség idején.

- talán mindig is kétfélék voltunk, akár Koppány vezértől fogva, vagy előbb is... Egykor talán azért, mert nem maradhattunk „otthon” a végtelen sztyeppeken a Kaukázus hegyei alatti őshazák egyikén, hanem kényszerűen „bemozdultunk” az akkor még ismeretlen európai világba, és ez mindenkitől áldozatot követelt. Az új hazában új vallás dukált, ami még inkább megosztón hatott. Megfosztani a hittől, mely vonzalmaink legszemélyesebb választásának egyike, elhagyását erővel, fegyverrel kikényszeríteni, mást higgyünk, mint eddig, máshoz forduljunk az imával, másként, mástól kérjünk könyörgőn kegyelmet – fölé a közösség általános megaláztatásával, amelyet ellenállás nélkül elviselni embert próbáló kihívás, vagy éppen csak látszat szerinti behódolás. Eleink követték a Csodaszarvast a hajdani hazákból, a jószagú, szeretett földről, letelepítették őket egy sosem látott új világban, új istent, hitet, templomot kényszerítették rájuk tűzzel-vassal. A bezúduló térítők új szokásokat követeltek fölvenni, mindezt óriás hegyektől övezett zárt világba szorítva, ahol szüléinknek meg kellett tanulniuk másként élni, mint addig. Aki mindentől nem ébredt libabőrösen hajnalonta, sírva, bánkódva az odahagyott földrért, vízért – mindent kibírt. De a régi élet benső világa nem múlt el nyomtalan a szívekből. A mára kibogozhatatlan őshazákból örökölt véres átkok, sötét árnyak, a megszokott isteneket kérlelő ráolvasásaik, soha el nem felejtett mondókáik túléltek ezer évet! Er-

délyi Zsuzsanna ilyen „kútmélyből” kihúzott fohászokat, ősrégi, vajakos, száz évvel ezelőtt még használt mondókákat mint tüzes, eleven szövétnekeket gyűjtött a régi Magyarországon! Azok használták ezeket kapaszkodónak, akik velük vészelték át az első ezer évet Európában, a Kárpátok alatt úgy, hogy fejüket soha föl nem emelve húzódtak árnyékba. Mások hamar megtagadták a régit, ha nem is első szóra, de valamikor később. Így lett menten két nép, kétféle világ – egy hazában. A 20. században csak követtük hagyományaink: Nyugatosok és Kelet Népe, népiek és urbánusok, fölzárkózók – leszakadók, rebellisek – udvarhűek, kurucok – labancok, így ment ez felénk mindig is. Ma is itt van, újra születik Kádár népe, miközben gyürkőzik a másik oldal, s talán éppen az tragédiánk, hogy nincsenek megvallott eszmék egyik oldalon sem, csak burjánzanak a homályos elvek, kétségesek a kapaszkodók, talányosak az irányjelzők: nem tudni, valójában ki kicsoda, és mire tör. **Vak ügetését hallani / Eltévedt, hajdani lovasnak, / Volt erdők és ó-nádasok / Láncolt lelkei riadoznak.** Ennél többet ki mond felőlünk... Mint évezredet túlélte földalatti vizek: imák, ráolvasások, átkok tanúsítják, miként eleink, mi is megtanultuk mindig csöndben, mindig rejtve, de **sohasem felejtve őrizni a rigmust.** A megosztottság ezernyi alakban, hol csúf, máskor búbajos álarc mögött fönmaradt a maradék néplélekben, bujdosva saját hazájában. Vándor és Bujdosó, egyazon hazában, sokszor jó okkal, máskor csak megszokásból. Még vagyunk.

Fery Antal: Liszt Ferenc